

Jarkko Keskinen väitteli Turun yliopistossa 1.12.2012 metodologisesti kunnianhimoisella, verkostanalyttisellä teoksella *Oma ja yhteinen etu*. Se on esitys vajaan vuosisadan mittaisesta yhteisöllisyyden kehityskaaresta yksittäisessä länsisuomalaisessa pikkukaupungissa Porissa. Keskinen työn merkitys ei rajoitu vain kohdekaupunkinsa ja seudun paikallishistoriaan, vaan tutkimusaiheen ja -metodin yhdistelmä tekee teoksesta sellaisella tavalla uraauurtavan, että mahdollisuudet uuden tiedon syntymiseen ovat yksittäiselle väitöskirjalle harvinaisen suuret. Tämä on mahdollista, koska Porista on säilynyt riittävästi tällaiseen tutkimukseen hyvin soveltuvaa, paikallistason sosiaalisista suhteista kertovaa lähdeaineistoa ja koska Keskinen on onnistunut kohdistamaan ja rajaamaan tutkimustehävänsä suomalaisten rannikko-kaupunkien ja koko suomalaisen sääty-yhteiskunnan talous- ja sosiaalhistoriassa olennaiseen murrosaikakauteen. Keskinen kuvaa Porin muodostaman esimerkkitaupuksen pohjalta kaupunkiyhteisöjen historiallista kehitystä tavalla, joka kutsuu muita tutkijoita soveltamaan vastaavaa metodia omiin tapaustutkimuksiinsa.

Teoksen rakenteessa on laajojen johdanto- ja taustaosien jälkeen vuorossa sosiaalishistoriallinen, porilaisen kauppiasyhteisön sukustrategioita ja avioliitto- ja kummisuhteverkostoja 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa kuvaava osio. Suvun tai perheen sosiaalisen aseman säilyttämiseen ja parantamiseen tähtääviä toimintamalleja esitellään seikkaperäisesti, mutta muistaen vaarat, joita sisältyy historiallisten henkilöiden kaiken toiminnan tulkitsemiseen intentionaaliseksi ja rationaaliseksi arkistolähteiden tutkijalle tarjoaman vajaan informaation varassa.

Kirjan jälkipuoliskolla tarkastelun näkökulma muuttuu selkeästi talouspainotteisemmaksi, kun por-

Porin kauppiasyhteisö ja omaneduntavoittelun murros

Jarkko Keskinen: *Oma ja yhteinen etu*. Kauppiainden keskinäinen kilpailu ja yhteistyö Porin paikallisyhteisössä 1765–1845. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 345, Turun yliopisto, Turku, 2012. 425 sivua. PDF-versio <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5150-5>.

vareiden liiketoiminnan ja sen reuna-ehdojen selvittely alkaa saada analyysissä enemmän tilaa. Siinä missä teoksen alkupuolella kartoitettiin ja kuvailtiin sukujen välisiä sosiaalisia verkostoja, Keskinen käyttää niitä nyt selittämään porilaisten porvareiden yhteistyötä ja joissakin tapauksissa sen puuttumista. Erityistä huomiota kiinnitetään runsaasti pääomia ja riskinottoa vaatineeseen liiketoimintaan, laivanvarustukseen.

Tutkimuksen aikajänteeseen mahtuu uudenlaisten yrittäjäkauppiaiden, entreprenöörien, nousu perinteisen, vakautta ja jatkuvuutta tavoitelleen yhteisöllisyyden haastajiksi. Kyse on yleisestä eurooppalaisesta murroksesta, jonka ajoitus kuitenkin vaihteli. Pohjanlahden rannoille, eurooppalaisen talousjärjestelmän periferiaan se ehti varsin myöhään. Toisaalta on selvää, miksi näin oli: uudenlaisen yrittäjyyden malli saapui Suomeen ylipäänsä viiveellä muun muassa koska maassa ei ollut runsaita pääomia eikä pikkukaupunkien kauppiaille erityisempää riskinottokykyä tai -halua. Kuitenkin juuri Porissa laajamittaisen laivanvarustamisen alku oli suomalaisittainkin hidaskin.

Tyhjentäviä ja tyydyttäviä syitä sille, miksi näin oli, ei Keskinen tutkimusasetelma valitettavasti kykene paljastamaan, sillä väitöskirjassa keskitytään vahvasti juuri Poriin ja sen rooliin eurooppalaisilla markkinoilla eikä sitä vertailla syvällisemmin aikakauden muihin suomalaisiin tapulikaupunkeihin. Niidenkin porvareille oli vaikeaa ja riskialtista varustaa laivoja, eivätkä niidenkään takamaat aina tarjonneet erityistä kasvuhalua kauko-kaupalle. Painokas omaan kohdekaupunkiin keskittyminen onkin sekä Keskinen tutkimuksen vahvuus että heikkous. Tutkimus etenee paikallisyhteisön sosiaalisten suhteiden selvittelyssä kiitettävän syvälliselle ja yksityiskohtaiselle tasolle, mutta varsinkin aihepiiriin

ennalta perehtymättömälle lukijalle ei aina täysin välity, millä kaikilla tavoilla tässä tutkittu porilainen tapaus oli valtakunnallisessa kontekstissa tyyppillinen tai poikkeuksellinen.

Tästä huolimatta Jarkko Keskinen teos on omilla ehdoillaan erittäin ansiokas ja urauurtava. Se osoittaa hyvin, miten vanhan yhteisöllisyyden haastajat kohtasivat Porissakin muutoksia vastustaneen, jatkuvuutta ja yhteistä etua painottaneen paikallisyhteisön tiiviit sosiaaliset siteet. Yhteisöön kuulumisen edellytti sen jäseniltä toimimista yhteisön hyväksymällä tavalla, joka 1700-luvun ja 1800-luvun taitteen Porissa tarkoitti näkyvästä omanvoitonpyynnistä pidättäytymistä ja kaupungin kauppiaiden jo vanhastaan omaksumiin liiketoimintamalleihin pitäytymistä.

Lopulta vanhan tyyppin yhteisöllisyys ja yhteisen edun asettaminen omanvoitonpyynnin edelle kuitenkin kyseenalaistui. Yksi muutoksen airuista oli ruotsalainen aatelissyntyinen kauppias Frans Fredrik Wallenstråle, suuremman maailman mies, jonka toimintatapojen ulkopuolisuutta ja vierautta Keskinen työ kykenee demonstroimaan vakuuttavasti verkostometodinsa avulla. Uudenlaisia yrittäjäkauppiaita edusti myös August Wilhelm Björkmanin ja Carl Fredrik Rosenlewin yhteinen kauppahuone, mutta sen omistajat kiinnittivät selvästi Wallenstrålea enemmän huomiota asemansa rakentamiseen porilaisessa paikallisyhteisössä, vaikka he samalla laajensivat liiketoimintaansa 1800-luvun alkuvuosikymmeninä uudenlaisiin mitasuhteisiin. Suomen teollisuushistoriassa myöhemmin merkittäväksi monialakonserniksi kehittyneen ja kasvaneen Björkman & Rosenlewin kauppahuoneen varhaisvaiheiden huolellinen käsittely onkin olennainen osa Keskinen kertomaa tarinaa. Juuri tämän kauppahuoneen uusiin, ilmeisen itsekäisiin

toimintatapoihin, jotka eivät kuitenkaan enää tehneet omistajistaan yhteisönsä hylkiöitä, kiteytyy Keskinen kuvaama yksityisen voittontavoittelun nousu yhteisen edun rinnalle kauppiaiden liiketoiminnan hyväksytyksi ja kunniallisiksi päämääräksi.

Vaikka *Oma ja yhteinen etu* on kauppiaiden historiaa jo lähtökohtaisesti taloushistoriallinen tutkimus, se ei ole taloushistoriaa sanan perinteisessä merkityksessä, vaan enemmän talouden sosiaalishistoriaa tai talouden taustalla vaikuttavien käsitysten ja sosiaalisten käytänteiden historiaa. Keskinen työ erityisesti porilaisten avioliitto- ja kummiverkostojen todentamisessa ja saattamisessa tietokantamuotoon on mahdollistanut suomalaisessa historiankirjoituksessa poikkeuksellisen mittavan verkostotutkimuksen käytön tutkimuksen metodina, ja myös teoksen taloushistoriallisten osien johtopäätökset rakentuvat sosiaalishistoriallisten osien varaan. Keskinen osoittaa hallitsevansa varsin syvällisesti sekä verkostotutkimuksesta maailmalla käydyt keskustelut että itse tutkimusmetodin soveltamisen käytäntöön. Tältä osin käsillä oleva väitöskirja on kiinnostavaa luettavaa myös kaikille sosiaalishistorioitsijoille, joiden omat tapaustutkimukset eivät kohdistu 1700- tai 1800-lukuun eivätkä porvarissäätyyn tai pikkukaupunkiyhteisöihin.

Tutkimusanalyysin pohjana olevia erittäin laajoja tietokantoja ei ole sellaisenaan sisällytetty julkaisuun väitöskirjaan, mikä on käytännöllisenä ratkaisuna hyvinkin ymmärrettävä, vaikka se avaa kysymyksen tietokantojen säilyttämisestä ja jatkokäyttömahdollisuudesta. Väitöstilaisuudessa kävi ilmi, että Keskinen aikoo saattaa myös tietokantansa julkisesti saataville hyödynnettyään niitä ensin itse vielä jatkotutkimuksessaan. Nyt tarkasteltavan väitöskirjan lähdedokumentaation kannalta olen- naista on, että teoksen liiteosissa

kuvaillaan tietokantoja ja niiden julkisissa arkistoissa säilytettäviä lähdeaineistoja seikkaperäisesti.

Aiemmasta tutkimuksesta Keskinen painottaa teoksensa johdanto- ja taustaosissa varsin paljon taloushistoriallista, jopa taloustieteellistä kirjallisuutta. Tämän lisäksi teoksessa on runsaasti viittauksia myös yhteiskuntatieteelliseen verkostojen ja sosiaalisen pääoman käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Aiemmasta historiankirjoituksesta Keskinen käy keskustelua erityisesti niiden suomalaisten erityistutkimusten kanssa, joita ylipäänsä tämän aihepiirin osalta on olemassa.

Keskisen teos on pääosin kirjoitettu ymmärrettävällä kielellä, mutta toistuvat kieli- ja kirjoitusvirheet haittaavat jossain määrin sen luettavuutta. Lisähuomion kiinnittäminen oikeinkirjoitukseen olisi luultavasti ollut helpoin ja tehokain tapa parantaa kirjaa vielä lisää. Tieteellisen sisältönsä osalta varsin ansiokkaasta työstä tulee nyt helposti hieman keskeneräinen ensivaikutelma, joka kuitenkin onneksi tarkemman perehtymisen myötä enimmiltään väistyy. Teoksen pääsisältö on valmiiksi mietittyä ja itsenäisellä tutkijanaanella laadittua sekä suurten linjojen että pienten yksityiskohtien harkittua ja kypsää tulkintaa. Keskinen on nyt arvioitavassa väitöskirjassaan tehnyt ansiokasta pioneerityötä verkostotutkimuksen haasteiden voittamisessa ja samalla, johtuen aiemman metodologisesta vastaavan tutkimuksen niukkuudesta ja valmiiden esikuvien puutteesta, joutunut kehittämään aivan omaa tyyliään analyysilukujensa kirjoittamiseen. Keskisen väitöskirjasta on myös tältä osin paljon iloa tuleville tutkijapolville.

– JOUKO NURMAINEN